

Seč/pastva

Při seči a pastvě je odstraňována nadzemní biomasa, čímž dochází k potlačení konkurenčně zdatnějších druhů (vysoké trávy – třtina křovištní, kopřiva, invazní druhy, náletové dřeviny). Ponechání biomasy naopak vede k obohacení o živiny z jejího rozkladu, což dále podporuje rozrůstání konkurenčně silných druhů na úkor těch slabších a také ústup rostlin, které nedokážou růst na tak

úživných plochách. Výsledkem neobhospodařování je převládnutí několika málo druhů a postupné obsazování dřevinami až vznikne zapojený porost stromů a/nebo keřů.

Konkurenčně zdatné rostliny: vysoké druhy s dobře vyvinutými listy a kořeny, dokážou vytvářet velké množství biomasy, zásobní látky si ukládají v podzemních orgánech a s jejich pomocí další rok opět dobře prospívají, často tvoří kompaktní trsy nebo podzemní výběžky. Seč a pastva u nich snižuje tvorbu nadzemní a podzemní biomasy.

Pastva

Na méně úživných stanovištích, které se nehodí pro pole či produkci píce, probíhala po staletí pastva, a sice až do doby kolektivizace zemědělství v polovině 20. století. Jedná se tedy o tradiční management, na který jsou přírodní společenstva „přizpůsobena“, resp. je podmínkou jejich existence. Páslo se běžně na svazích, výslunných stráních, balvanitých plochách.

Upuštění od pastvy a následné postupné zarůstání lokalit vedlo a stále vede k ubývání řady druhů.

Pastva odebírá z plochy biomasu a udržuje druhově pestřejší porosty (pokud není příliš intenzivní).

Dobytěk svými kopyty narušuje půdní povrch a vznikají plošky volné půdy, což podporuje řadu rostlin závislých na šíření semeny (na rozdíl od vegetativně se šířících rostlin). Mnoho druhů vyžadujících pro klíčení obnaženou půdu je dnes právě kvůli absenci pastvy ohrožená.

Dlouhodobé spásání způsobuje, že se složení porostu mění ve prospěch rostlin odolných okusu (sedmikráska, prasetník) a sešlapu (jitrocel větší), tj. začnou převládat rostliny nízkého vzrůstu s rychlou schopností obrůstání, s přízemní růžicí listů, náročných na světlo a pokud není pastva příliš intenzivní, vytvoří se nízký, hustě zapojený porost. Ponechání nedopasků (rostlinyči místa, kterým se zvířata vyhýbají) podporuje výskyt trnitých a nechutných rostlin (pcháč oset, pelyněk černobýl, šťovík širolistý).

Přítomnost zvířat přináší také hnojení formou exkrementů, v chráněných územích je proto důležité nastavit vhodně období a délku pastvy, množství a druhy zvířat. V podhůřích je díky dotacím silně rozšířená pastva masných plemen skotu, ovšem vzhledem k intenzitě pastvy a také velikosti dnešních plemen (udusávání půdy) nejsou tyto pastviny příliš přínosem pro biodiverzitu.

Účinky pastvy hospodářských zvířat se liší podle druhu.

- Kozy – vybíravé, okusují také dřeviny a jejich výhonky a brání tak dalšímu zarůstání dřevin, prosvětlují lokality, vyhýbají se pokáleným plochám.
- Ovce – vybíravé, vyhýbají se kvetoucím trávám a spásají těsně při zemi.
- Skot – výrazně méně výběrový než ovce a kozy.
- Kůň – spásá na nižší výšce porostu podobně jako ovce, vybíravý – vznikají ostrůvkovité struktury (žádoucí zejména pro hmyz), živí se i stařinou (uschlá stébla a listy z předchozích let).

Nemožnost pastvy na potřebných lokalitách (nedostupnost zvířat v okolí) je nahrazována sečí, která však často není plnohodnotným řešením, neboť např. eliminuje mraveniště, na něž jsou vázány některé ohrožené druhy motýlů, a nenarušuje půdní povrch pro klíčení řady druhů.

Společnost Česká krajina – pastva původních druhů kopytníků na podporu biodiverzity:

<https://www.ceska-krajina.cz/>

Pastva na pražských stepních lokalitách:

https://portalzp.praha.eu/jnp/cz/priroda_krajina_a_zelen/zvlaste_chranena_uzemi/ovcokozopastva/chranena_uzemi_a_pastva.html

Seč (sečení, kosení)

Tradiční metoda primárně sloužící k získávání krmiva (píce) pro hospodářská zvířata.

Z pohledu hospodářů je období a počet sečí volen podle zralosti píce, záleží samozřejmě na typu porostu, nadmořské výšce, orientaci terénu... V ČR to bývalo obvykle 2 x ročně. U dnešních kulturních luk, tj. vysetých nebo dosévaných hnojených porostů, probíhá seč často vícekrát, což eliminuje druhově bohatší společenstva (např. zvonky a chrpy hůře snášejí časté sečení). V chráněných územích je počet a časování sečí naplánováno podle přítomných vzácných druhů (zachování živých rostlin

housenek motýlů, ptáci hnízdící na zemi, vyčkání do vysemenění orchidejí nebo seč před začátkem růstu hořečků, které kvetou až na podzim). Při potřebě eliminace nežádoucích rostlin, které ohrožují chráněné druhy a celé biotopy, jako je expanzní tráva třtina křovištní, bývá někdy sečeno 3 až 4 x za sezónu.

Seč podporuje druhovou pestrost rostlin, na níž je vázána pestrost hmyzu. V dnešní krajině bývají stále ještě posečeny tisíce hektarů během několika dnů, což vede k úbytku hmyzu, který najednou nemá potravu a místo k životu. Zemědělci jsou proto motivováni k ponechání částí porostů na pozdější seč. V chráněných územích je běžně realizována tzv. mozaikovitá seč, kdy jsou pokoseny např. 2/3 území a zbylá třetina až v podzimních měsících či další rok (dle úživnosti lokality), ponechané části se každým rokem mění. Vedle podpory hmyzu to vede také k průběžnému vysemeňování druhů s rozdílnou dobou dozrávání semen. Tradiční zemědělskou krajinu před kolektivizací zemědělství tvořily malé pozemky, které byly sečeny v trochu odlišnou dobu, hmyz měl možnost se přesouvat. (Menší pozemky jsou dosud v Rakousku, kde nedochází k tak prudkému poklesu ptáků zemědělské krajiny či některých skupin hmyzu.) Na cenných podmáčených loukách a prameništích musí být seč, hrabání a odklizení biomasy často realizována ručně – kosou nebo křovinořezem (fyzicky a časově náročné). Těžká technika by mohla způsobit hluboké rýhy od kol a udusání půdy. Použití křovinořezu je nutné také na strmých lokalitách (ideální je zde zavést pastvu) nebo plochách zarůstajících dřevinami. Silně podmáčené lokality byly v minulosti sečeny především na stelivo pro zvířata (kvalita píce byla nízká). V dnešním zemědělství nemají význam, byly proto často zalesněny či spontánně zarostly dřevinami. Ideální je usušit pokosenou hmotu na místě, což umožňuje vysemenění rostlin. V každém případě je zásadní hmotu z lokality odstranit, čímž dojde k odstranění živin. Pro zachování druhové pestrosti je minimální výška posečeného porostu 6–8 cm (u intenzivně obhospodařovaných luk či na zahradách to bývá i méně

než 3 cm). Větší louky je vhodné sekat od středu k okrajům a to především z důvodu umožnění útěku živočichů (obojživelníci, plazi, ptáci, savci) mimo kosenou plochu.

Extenzivní hospodaření na přírodně cenných lokalitách je ekonomicky nerentabilní, nicméně zajišťuje zachování řady vzácných druhů a ekosystémové služby. Stát tuto péči podporuje prostřednictvím dotačních programů.

AOPK – péče o přírodu a krajinu:

<https://www.ochranaprirody.cz/pece-o-prirodu-a-krajinu/>

ZO ČSOP Šumava:

<http://www.csopsumava.cz/nase-cinnost/prakticka-ochrana-prirody/koseni/>